

DAVLAT BYUDJETI XARAJATLARINING IJTIMOIIY SOHALARNI RIVOJLANTIRISHDAGI ROLI

Temirova Sarvinoz Farhod qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti, talaba

Tel: +998 (91) 082-87-24

E-mail: sarvinoztemirova58@gmail.com

Annonatsiya: Mazkur maqolada davlat byudjeti xarajatlarining ijtimoiy sohalarni rivojlantirishdagi roli ilmiy va statistik ma'lumotlar asosida tahlil qilingan. Tadqiqot davomida O'zbekiston Respublikasi davlat byudjetidan ta'lim, sog'liqni saqlash hamda ijtimoiy himoya sohalariga yo'naltirilayotgan mablag'lar hajmi va ularning aholi turmush darajasiga ta'siri o'rganildi. Maqolada rasmiy statistik ko'rsatkichlar asosida ijtimoiy sohalarga ajratilayotgan byudjet xarajatlarining tarkibi yoritilib, ularning iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyati baholandi. Diagramma yordamida ijtimoiy xarajatlarning tarkibiy tuzilmasi tahlil qilinib, davlatning ijtimoiy yo'naltirilgan siyosati asoslab berildi. O'rganish natijalari davlat byudjeti xarajatlarining samarali boshqarilishi ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim omil ekanini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Davlat byudjeti, byudjet xarajatlari, ijtimoiy soha, ta'lim xarajatlari, sog'liqni saqlash, ijtimoiy himoya, statistik tahlil, davlat moliyasi.

KIRISH

Davlat byudjeti mamlakat iqtisodiyotining eng muhim moliyaviy asosi hisoblanadi. U orqali davlat o'z oldiga qo'ygan iqtisodiy va ijtimoiy vazifalarni amalga oshiradi. Ayniqsa, davlat byudjeti xarajatlarining ijtimoiy sohalarga yo'naltirilishi aholining turmush darajasini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ta'lim, sog'liqni saqlash, ijtimoiy himoya kabi sohalar davlat tomonidan moliyalashtirilishi natijasida jamiyatda ijtimoiy barqarorlik ta'minlanadi. Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasida ham davlat byudjeti xarajatlarining katta qismi aynan ijtimoiy sohalarga yo'naltirilmoqda. Ushbu maqolada davlat byudjeti xarajatlarining mazmuni, ijtimoiy sohalardagi o'rni hamda ularning statistik tahlili yoritiladi.

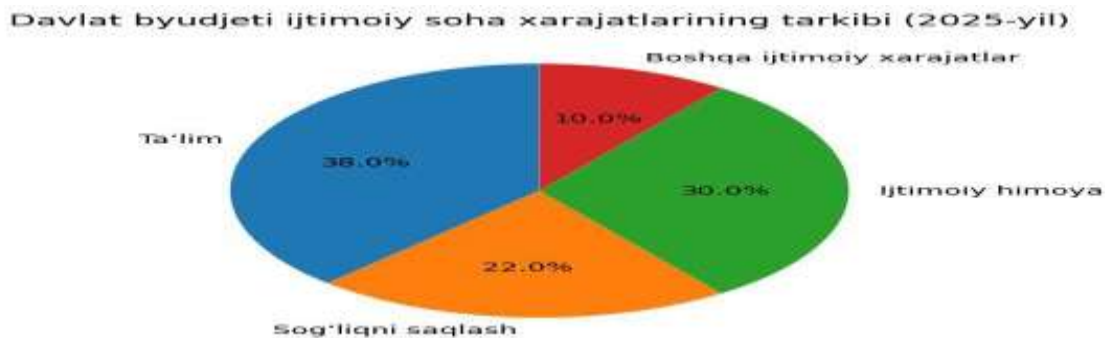
Davlat byudjeti xarajatlarining mazmuni. Davlat byudjeti xarajatlari — bu davlat tomonidan ma'lum bir davrda amalga oshiriladigan moliyaviy sarflardir. Ushbu xarajatlar iqtisodiyotni rivojlantirish, davlat boshqaruvi, mudofaa va eng muhimi ijtimoiy sohalarni qo'llab-quvvatlashga qaratiladi. Ijtimoiy sohalarga yo'naltiriladigan xarajatlar aholining ijtimoiy ehtiyojlarini qondirishga xizmat qiladi. Davlat byudjeti xarajatlari tarkibida ijtimoiy sohalar yetakchi o'rinni egallaydi. O'zbekiston Respublikasida ijtimoiy xarajatlar tarkibiga ta'lim, sog'liqni

saqlash, ijtimoiy himoya, pensiya va nafaqa to'lovlari kiradi. Bu yo'nalishlarga sarflanayotgan mablag'lar davlatning ijtimoiy yo'naltirilgan siyosat olib borayotganidan dalolat beradi. Ta'lim sohasiga yo'naltirilgan byudjet xarajatlari. Ta'lim sohasi davlat byudjetining eng muhim ijtimoiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ta'limga yo'naltirilgan mablag'lar kelajakda malakali kadrlar tayyorlash, iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. 2025-yil ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekiston davlat byudjetidan ta'lim sohasiga 40 trillion so'mdan ortiq mablag' ajratilgan. Bu umumiy byudjet xarajatlarining qariyb 23–25 foizini tashkil etadi. Ushbu mablag'lar maktablar, maktabgacha ta'lim muassasalari,

oliy ta'lim muassasalari hamda ta'lim infratuzilmasini rivojlantirishga sarflanmoqda. So'nggi yillarda ta'lim sohasi xarajatlarining oshishi yangi maktablar qurilishi, o'qituvchilar ish haqining oshirilishi va zamonaviy o'quv jihozlari bilan ta'minlashda ijobiy natijalar bermoqda. Sog'liqni saqlash sohasiga ajratilayotgan mablag'lar, sog'liqni saqlash sohasi ham davlat byudjeti xarajatlarida muhim o'rin egallaydi. Aholining sog'lom bo'lishi mamlakatning mehnat salohiyati va ijtimoiy farovonligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. 2025-yilda sog'liqni saqlash sohasiga 30 trillion so'mga yaqin mablag' ajratilgan. Bu ko'rsatkich o'tgan yillarga nisbatan oshgan bo'lib, tibbiy xizmatlar sifatini yaxshilashga qaratilgan. Mazkur mablag'lar shifoxonalar faoliyati, tibbiy asbob-uskunalar xaridi, dori-darmon ta'minoti va tibbiyot xodimlari mehnatiga haq to'lash uchun sarflanmoqda. Davlat byudjeti hisobidan qishloq joylarda yangi tibbiyot muassasalari qurilishi ham aholining tibbiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatini kengaytirmoqda.

Ijtimoiy himoya va aholiga yordam ko'rsatish. Davlat byudjeti xarajatlarining eng muhim yo'nalishlaridan biri ijtimoiy himoya hisoblanadi. Kam ta'minlangan oilalar, pensionerlar, nogironligi bo'lgan shaxslar va ehtiyojmand aholi qatlamlarini qo'llab-quvvatlash davlatning asosiy vazifalaridan biridir. 2025-yilning birinchi yarmida ijtimoiy himoya va pensiya to'lovlariga 50 trillion so'mdan ortiq mablag' sarflangan. Ushbu xarajatlar umumiy byudjet xarajatlarining qariyb 30 foizini tashkil etadi. Pensiya va nafaqalar miqdorining oshirilishi aholining real daromadlarini ko'paytirishga xizmat qilmoqda. Ijtimoiy himoya xarajatlari orqali jamiyatda ijtimoiy tenglik va barqarorlik ta'minlanadi, kambag'allik darajasini kamaytirishga erishiladi. Davlat byudjeti xarajatlarining ijtimoiy ahamiyati. Davlat byudjeti xarajatlarining ijtimoiy sohalarga yo'naltirilishi aholining hayot sifatini yaxshilaydi. Ta'lim va sog'liqni saqlashga sarflangan mablag'lar uzoq muddatda iqtisodiy o'sishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, ijtimoiy xarajatlarning ko'payishi qisqa muddatda byudjet defitsitini oshirishi mumkin. 2025-yilning birinchi yarmida davlat byudjeti xarajatlari 173 trillion so'm, daromadlari esa 144 trillion so'mni tashkil etib, defitsit 29 trillion so'm atrofida bo'lgan. Biroq ushbu

defitsit ijtimoiy sohalarni rivojlantirishga qaratilgan xarajatlar hisobiga yuzaga kelgani bilan izohlanadi.

Yuqoridagi diagrammada 2025-yilda davlat byudjetidan ijtimoiy sohalarga yo'naltirilgan xarajatlarning tarkibi aks ettirilgan. Diagramma ma'lumotlariga ko'ra, ijtimoiy soha xarajatlarning eng katta ulushi ta'lim sohasiga to'g'ri kelib, u 38 foizni tashkil etmoqda. Bu holat davlat siyosatida inson kapitalini rivojlantirish, ya'ni bilim va malakali kadrlar tayyorlash ustuvor yo'nalish sifatida belgilanganini ko'rsatadi. Sog'liqni saqlash sohasiga ajratilgan mablag'lar 22 foizni tashkil etib, aholining sog'lig'ini muhofaza qilish va tibbiy xizmatlar sifatini oshirishga qaratilgan. Ijtimoiy himoya xarajatlari 30 foiz ulushga ega bo'lib, bu pensionerlar, kam ta'minlangan oilalar va nogironligi bo'lgan shaxslarni qo'llab-quvvatlash davlat uchun muhim vazifa ekanini tasdiqlaydi. Qolgan 10 foiz mablag'lar boshqa ijtimoiy xarajatlarga, jumladan madaniyat, sport va yoshlar siyosatiga yo'naltirilgan. Umuman olganda, diagramma davlat byudjeti xarajatlarning asosiy qismi aholining ijtimoiy farovonligini oshirishga qaratilganini yaqqol namoyon etadi.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, davlat byudjeti xarajatlari ijtimoiy sohalarni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston Respublikasida ta'lim, sog'liqni saqlash va ijtimoiy himoya sohaslariga ajratilayotgan mablag'lar yil sayin oshib bormoqda. Bu esa aholining turmush darajasini yaxshilash va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qilmoqda. Davlat byudjeti xarajatlardan samarali foydalanish, ularni to'g'ri rejalashtirish va nazorat qilish kelgusida mamlakatning iqtisodiy rivojlanishini ta'minlashda muhim omil bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Aman Khan. Fundamentals of Public Budgeting and Finance. Springer, 2019.
2. Suyundikov L.A. Davlat byudjeti xarajatlarning ijtimoiy sohalarga ta'siri. Ilmiy maqola. O'zbekiston moliya-iqtisodiy jurnali.
3. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. Davlat byudjeti ijrosi bo'yicha rasmiy statistik ma'lumotlar. www.mf.uz
4. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. Ijtimoiy sohalarni rivojlantirish bo'yicha statistik to'plamlar.